

УДК 339

Мазуренко В. П.*

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОГРАМ

Розглянуто проблеми та перспективи розвитку інвестиційних програм (проектів) на регіональному рівні. Виокремлено напрями підвищення інвестиційної привабливості регіонів для залучення іноземних інвестицій.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні програми, інвестиційні проекти, інноваційний розвиток.

Problems and prospects of development of the investment programs (projects) are considered at regional level. Outlined directions of increase of investment attractiveness of regions for bringing in of foreign investments.

Key words: investments, investment programs, investment projects, innovative development.

Рассмотрены проблемы и перспективы развития инвестиционных программ (проектов) на региональном уровне. Очерчено направления повышения инвестиционной привлекательности регионов для привлечения иностранных инвестиций.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционные программы, инвестиционные проекты, инновационное развитие.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інноваційна модель економічного зростання, що визначена в Україні, передбачає реалізацію інновацій, здатних дозволити країні чи регіону зайняти лідируючі позиції в певному секторі світового ринку і залучити необхідні ресурси для виробництва товарів та послуг.

Інноваційно-інвестиційна політика держави має два аспекти реалізації та управління – державний і регіональний. За умов децентралізації державної влади та перенесення центру ваги управління регіонами саме на їх рівень особливого значення набуває цілісна стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів, нова роль та значення територіальних громад у плануванні та реалізації інвестиційної політики.

Питання сучасного економічного розвитку регіонів нерозривно пов'язане із підвищенням їх інвестиційної привабливості як для залучення іноземних інвестицій, так і для міжрегіонального перерозподілу інвестиційних ресурсів. Для реалізації успішної інвестиційної політики на місцевому та регіональному рівні потрібні системні, глибокі знання посадовців, що є її суб'єктами. Вищезазначене актуалізує й проведення глибоких наукових досліджень в означеній сфері.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Успішний економічний розвиток громади прямо залежить від активності інвестиційних процесів. На сьогоднішній день серед проблем місцевого економічного розвитку найчастіше називають брак інвестиційних ресур-

* кандидат економічних наук, професор кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

сів. Упродовж всього періоду незалежності України цей фактор визначається як обмежувач стосовно прискореного економічного зростання абсолютною більшістю як науковців, так і практиків регіонального та місцевого управління. Різноманітні аспекти інноваційного розвитку регіонів України знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, вагомий вклад у вирішення досліджуваної проблеми внесли такі відомі вчені як О. І. Амоша, В. М. Геєць, В. В. Дорофійенко, В. П. Семиноженко, В. П. Соловійов, Л. І. Федулова та інші. Однак не зважаючи на значну теоретичну базу, налагодження у регіонах ефективних інноваційних процесів відбувається доволі повільно. Аналіз існуючих проблем вказує на необхідність поглиблення наукових досліджень.

Формулювання цілей дослідження. Основною метою статті є виокремлення проблем та визначення шляхів підвищення ефективності реалізації інвестиційних програм на регіональному рівні.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Сучасний інвестиційний потенціал України характеризується високою неоднорідністю, тому інвестиційну політику необхідно проводити виходячи з можливостей і потреб розвитку кожного регіону. Однією з важливих форм такого регулювання є розроблення та реалізація регіональних інвестиційних програм. Ці програми, з одного боку, є формою державного управління інвестиційною діяльністю у регіонах, з іншого – адміністративного та економічного управління [1, с. 45].

Регіональні інвестиційні проекти, які розробляють та реалізують в Україні, регулюються цілою низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України «Про інвестиційну діяльність» [2], згідно якого інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. У статті 2 зазначеного законодавчого акту інвестування здійснюється, у тому числі, й органами місцевого самоврядування.

В Україні головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері інвестиційної діяльності та управління національними проектами виступає Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України (Держінвестпроект України). Питаннями створення та розвитку інвестиційних проектів на регіональному рівні займаються регіональні центри з інвестицій та розвитку. У 1992 році було створено Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні

У 2012 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено \$6013,1 млн. прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2012 року становив \$ 54462,4 млн., що на 8,2% більше обсягів інвестицій на початок 2012 року (див. рис.1). Структуру прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіку України за видами економічної діяльності та в розрізі галузей промисловості подано на рис. 2-3.

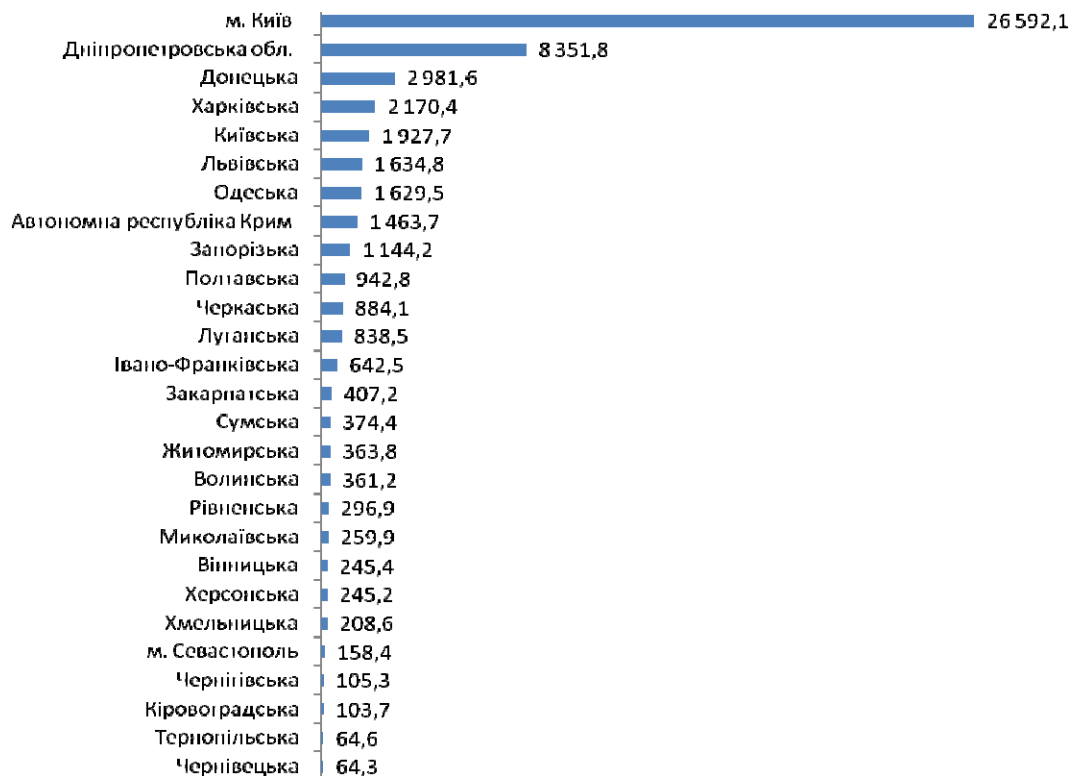

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій в регіони України станом на 31.12.2012 (млн. дол. США) [3, с. 9].

Причинами складної соціально-економічної ситуації у деяких регіонах України є:

- відсутність структурної модернізації виробництва, ігнорування інноваційного розвитку та досягнень науково-технічного прогресу;
- високий рівень вилучення коштів на потреби споживання замість вкладення у розвиток виробництва протягом останніх років;
- експортна спеціалізація регіонів Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Луганської та Харківської областей на невеликій кількості товарних груп низького перерозподілу при одночасному зростанні відкритості економіки, її залежність від кон'юнктури зовнішніх ринків.

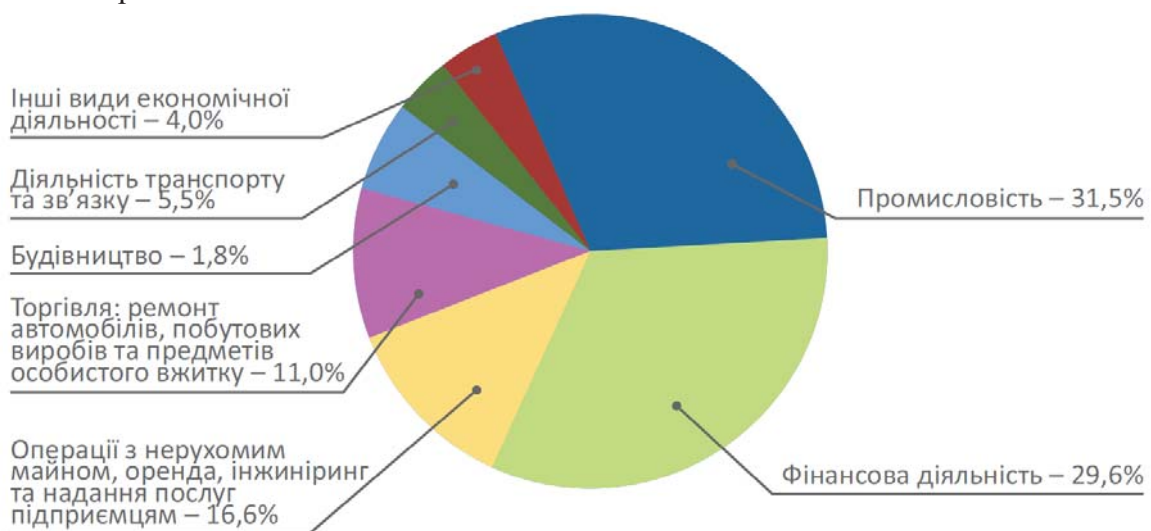
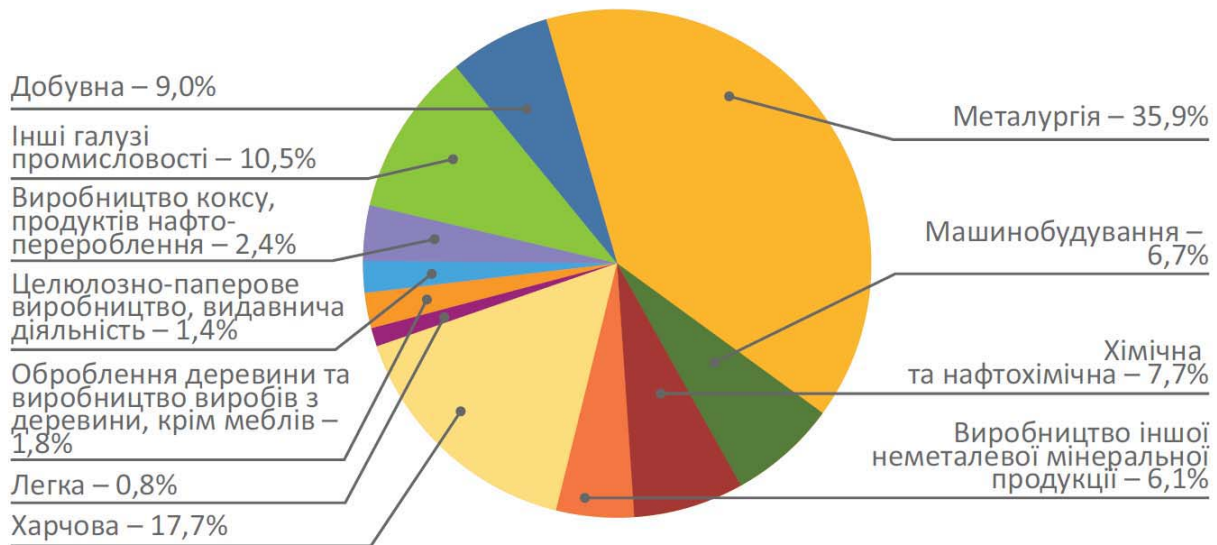

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності станом на 31.12.2012 [3, с. 10].

Рис. 3. Структура прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в розрізі галузей промисловості України станом на 31.12.2012 [3, с. 10].

Внаслідок зміни зовнішньої кон'юнктури на світових ринках (зокрема, падіння попиту та цін на товари сировинної групи та напівфабрикати, насамперед на продукцію металургійного та хімічного виробництва) відчутним залишається падіння обсягів виробництва та погіршення соціально-економічних показників у промислових регіонах – лідерах регіонального розвитку: Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Харківська області тощо.

Актуальними напрямками розвитку муніципальних та регіональних інвестиційних проектів для більшості населених пунктів України є такі сфери [4] як переоснащення систем теплопостачання населених пунктів, установ та організацій; очищення води; модернізація систем водопостачання та водовідведення (особливо для Одеси, Чернігова, Івано-Франківська), встановлення об'єктів альтернативної енергетики на очисних спорудах міста; санація та утеплення будівель; будівництво та модернізація доріг і мостів; будівництво сучасних комплексів з переробки твердих побутових відходів; будівництво комплексів вітрових, сонячних та малих гідроелектростанцій, виробництво твердого альтернативного палива.

Найбільш цікавими для інвестора галузями спрямування інвестицій в Україні є: відновлювана енергетика (ресурсо- енергозберігаючі, екологічно чисті технології, які необхідні для більш глибокої переробки сировини), інформаційні технології, високі технології (організація яких має бути спрямована на виробництво високотехнологічних, конкурентоспроможних на світових ринках та імпортозамінних товарів), фармацевтика, сільське господарство, розробка програмного забезпечення, виробництво автозапчастин, будівництво, телекомунікаційні послуги, виробництво продуктів харчування, хімічна промисловість, управління та утилізація відходів, видобувна галузь, сфера послуг (зокрема транспортна інфраструктура, дороги, аеропорти), забезпечення виробництва екологічно чистої продовольчої продукції за рахунок підтримки мережі фермерських і особистих підсобних господарств, сучасні засоби комунікацій (виробництво засобів транспорту і зв'язку, створення і модернізація транспортних та інформаційних мереж).

В інвестиційній привабливості важливу роль відіграє конкурентоспроможність регіональної влади, впровадження ефективних механізмів адміністративного управління і

модернізація владних структур, формування базових мобілізаційних ідей для території. Необхідним є виявлення максимально конкурентоспроможні області бізнесу і сфери інноваційного розвитку, проведення політики по просуванню даного бізнесу в інші регіони і на міжнародний ринок, а також включання регіональних бізнес-структур в реалізацію пріоритетних національних проектів.

В економічно розвинених країнах (США, Японія, країни ЄС) співробітництво держави та приватного сектору установлені пріоритети розвитку інвестиційної діяльності у таких сферах: телекомунікаційні мережі, інформаційні технології, біо- і нанотехнології, технології енергозбереження, удосконалення систем менеджменту патентування та передачі технологій, захист інтелектуальної власності, розвиток механізмів дифузії інновацій.

Як показує досвід Польщі, Туреччини, Чехії та Російської Федерації одним із дієвих інструментів і водночас стимулів до збільшення інвестицій є створення на території країни індустріальних парків (визначення земельних ділянок, привабливих для започаткування на них промислового виробництва, облаштування їх необхідною інженерно-технічною інфраструктурою) [3, с. 12].

У розрізі регіональної структури на сьогодні у Дніпропетровській області актуальними напрямками інвестування є такі інвестиційні проекти: будівництво оптового ринку сільгосппродукції (в тому числі: офіси, логістичний центр, крита площа для торгівлі з вантажних машин, складські приміщення, колектори, внутрішні дороги, СТО, заправки тощо); будівництво мікрорайону в рамках програми «Доступне житло» (в т.ч.: будівництво житлових будинків, дитячих садків-яслів) [5].

Для Донецької області інвестиційно привабливими є наступні напрями: розвиток нетрадиційних (альтернативних або нових) енергоресурсів: вітроенергетика, в тому числі: мала; сонячна енергетика; геотермальна енергетика; мала гідроенергетика; біоенергетика; комбіновані енергетичні системи на основі НВДЕ та системи акумулювання; концентрація гірничого господарства; удосконалення системи тепlopостачання; утилізація тепла, впровадження теплових насосів; удосконалення роботи електротехнічного обладнання; організація виробництва хлібобулочних виробів; будівництво заводу з переробки насіння соняшника у Петровському районі м. Донецька; організація виробництва харчових напівфабрикатів, комбікормів; організація виробництва з переробки риби; будівництво і експлуатація свиногокомплексу.

У Харківському регіоні перспективними напрямками інвестування є наступні інноваційні проекти:

1) Національний проект «Розбудова села майбутнього через відродження скотарства». Створення Селекційно-генетичного центру з трансплантації ембріонів високопродуктивних племінних корів і будівництво в регіонах України нових високотехнологічних аграрно-промислових комплексів з виробництва м'ясо-молочної і плодоовочевої продукції, побудова сучасної соціально-побутової інфраструктури.

2) Технологічний парк «Слобожанщина». Створення і просування інноваційних та конкурентоспроможних товарів (послуг) у таких сферах, як: ядерні технології в енергетиці та охорони здоров'я, енергозбереження та нові технології виробництва енергетики, авіація, верстатобудування, інноваційна мехатроніка, інформаційно-комунікаційні технології, біотехнології, біомедицина, фармація, приладобудування;

3) «Технополіс П'ятихатки – енергія інновацій». Напрями розвитку: високі технології, модернізація машинобудівного комплексу, взаємодія з технологічним парком «Слобожанщина»;

4) IT-парк «Інтелектроніка»: розробка системного і прикладного програмного забезпечення; проектування мікроелектронних виробів; створення телекомунікаційних систем, центрів зберігання та обробки даних; надання послуг розробки дизайну, автоматизованого проектування виробів і технологічних процесів; виробництво мультимедійної продукції і контенту для інформаційних систем; впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу навчання, охорони здоров'я і державного управління;

5) будівництво комплексу із закінченим циклом по відгодівлі свиней;

6) «Система виробництва молока при утримання худоби на довго незмінній накопичувальній підстилці (1000 корів зі шлейфом)»;

7) сировинні ресурси на основі генетично модифікованих кукурудзяних крохмалів, альтернативних ГМО.

У Львівській області актуальними інвестиційними проектами є: створення промислово-технологічного комплексу в м. Броди; промислові земельні ділянки, які в даний час не використовуються за призначенням, але містять елементи промислової інфраструктури (будівлі, споруди, комунікації тощо) і можуть бути повторно використані в промислових цілях; виробництво деревини та виробів з деревини, виробництво електроенергії, целюлозно-паперове виробництво та видавнича діяльність, хімічне виробництво, харчова промисловість, переробка м'яса, вирощування зернових культур та технічних культур, виробництво і реалізація свинини; агро- і гірський туризм, туристичні та рекреаційні бази (лікувальні курорти, курорти з мінеральними водами, наметові табори і місця для короткочасного відпочинку та рекреації, лижні курорти тощо).

Для Автономної Республіки Крим актуальними інвестиційними проектами є комплексні послуги в рослинництві, виноградарстві та виноробстві; будівництво та модернізація матеріально-технічної бази (створення замкнутого циклу по вирощуванню, зберіганню та переробці сільськогосподарської продукції, у т.ч.: фруктосховища на 500 тонн; критого зернотоку; тепличного комплексу – 2 га; цеху переробки); розширення площ виноградників, введення в експлуатацію лінії розливу вина, впровадження нових технологій; відновлення та розширення зрошувальної системи овочевих культур та винограду, будівництво пекарні, цеху по переробці овоче-плодово-ягідної продукції, розширення виробничої бази по виробництву насіння зернових, технічних та овочевих культур.

Для Одеської області актуальними інвестиційними проектами є: будівництво заводу по переробці тропічних масел та виробництву сировини для маргаринів, виробництво заміників масло-какао, молочних, пекарських та жарочних жирів; виробництво молочних продуктів.

Запорізька область визначає пріоритетними інвестиційними проектами щодо сільськогосподарства (будівництво міні комбікормових заводів, реконструкція комбікормового заводу за рахунок придбання комбікормової лінії датської фірми «Скольд») та створення туристичних комплексів.

Для Полтавської, Черкаської, Луганської, Сумської, Житомирської, Волинської, Рівненської, Вінницької, Херсонської, Закарпатської, Івано-Франківської, Миколаївської, Хмельницької Чернігівської Кіровоградської Тернопільської Чернівецької областей актуальними інвестиційними проектами є об'єкти, переважно і перш за все, сільськогосподарства, а також легкої промисловості, виробництва деревини, хімічної, целюлозно-паперової галузі, машинобудування тощо.

Аналіз реалізації регіональних інвестиційних проектів виявив низку недоліків у існуючих підходах органів місцевого самоврядування. Зокрема, відсутність єдиної методологічної та методичної бази при розробці регіональних програм та їх концепцій;

відсутність обліку в процесі розробки і реалізації програм соціально-економічного розвитку процесів глобалізації світової економіки та необхідності інтеграції в останню регіональних економік України; розподільний принцип побудови інвестиційних програм, заснований переважно на внутрішніх джерелах фінансових ресурсів; низький методичний рівень аналізу, планування і прогнозування регіонального бюджетного процесу, регіональних ринків, що проводяться без урахування чинника забезпечення економічної безпеки регіону; відсутність системного підходу у формуванні законодавчої бази розвитку регіону, організаційної інфраструктури реалізації інвестиційних програм, знаходження додаткових джерел їхнього фінансування, ефективного використання наявних механізмів та інструментів інвестиційного ринку; відсутність ув'язки програм розвитку бюджетоутворюючих підприємств, їх інвестиційних проектів і програм з інвестиційними та фінансовими регіональними пріоритетами та інтересами, тим більше тенденціями розвитку соціальної сфери органів місцевого самоврядування; відсутність інформаційного супроводу процесу реалізації інвестиційних програм соціально-економічного розвитку (у тому числі на основі використання сучасних інформаційних технологій), створення позитивного іміджу програми як в регіоні (для мобілізації внутрішніх ресурсів), так і за кордоном (для залучення стратегічних партнерів і потенційних інвесторів в економіку регіону).

Реальна реалізація великих інвестиційних проектів і програм, можлива лише в рамках конкретних регіонів України, в рамках їхніх програм соціально-економічного розвитку, передусім:

- будь-який інвестиційний проект або програма здійснюється в рамках економічної, правової та організаційної системи регіону і не можуть бути розглянуті поза соціальної та економічної середовища, його інвестиційної інфраструктури;
- інвестиційні та організаційні проблеми проекту або програми не можуть бути дозволені поза підтримки регіональних влад (у тому числі й фінансової), поза використання законодавчих і податкових інструментів органів місцевої влади;
- коректно сформовані і прийняті регіональними правовими актами економічні, інвестиційні та соціальні пріоритети можуть дозволити створити інвестиційним проектам не тільки необхідну підтримку (податкові пільги, захист інтересів інвестора), а й забезпечення гарантіями відповідного рівня (регіонального, федерального);
- програми розвитку регіонів можуть представити реальний механізм реформування економіки регіону та виходу його з загальноекономічної кризи країни загалом.

При визначенні стратегічних пріоритетів основними цілями реалізації інвестиційних проектів, має бути:

- забезпечення стабільного і збалансованого розвитку економіки регіону на основі найбільш ефективного використання його ресурсного потенціалу, в тому числі раціонального природокористування;
- законодавче забезпечення програми розвитку регіону на основі гармонійної системи (по горизонталі і вертикалі) регіональних нормативних актів, що доповнюють і конкретизують (для умов регіону) національне законодавство, що враховують вимоги міжнародних інвестиційних інститутів. Таке забезпечення повинно носити довгостроковий, стратегічний характер, а нормативні акти бути взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими, цільовими і самодостатніми;
- структурна перебудова організаційно-виробничої інфраструктури регіону (відповідно до вимог глобалізації світової економіки та інтеграції інформаційних, фінансових та організаційних технологій), достатньої для реалізації цільових регіональних проектів і програм (основу яких складуть проекти бюджетоутворюючих підприємств);

- оптимізація використання регіонального та федерального бюджетів, територіального розміщення та розвитку продуктивних сил регіону, адміністративно-територіального поділу регіону на рівні районів з урахуванням наявності ресурсного потенціалу, що забезпечує самостійне ефективний розвиток;
- забезпечення економічної та екологічної безпеки і дотримання фінансових інтересів місцевостей, ефективної участі організацій регіону в реалізації політики Уряду в сфері структурної перебудови економіки і регіональних інвестиційних програм;
- підвищення рівня соціальної захищеності населення;
- створення ефективної організаційної інфраструктури інвестиційної програми, здатної представляти інтереси регіону у федеральних органах влади, міжнародних інвестиційних інститутах, погоджувати (координувати) дії суб'єктів програм соціально-економічного розвитку, врахувати інтеграційні процеси;
- створення ефективного регіонального, міжрегіонального та міжнародного інструментарію реалізації регіональних програм на основі залучення значних додаткових інвестиційних ресурсів в заходи програми, регіональні проекти;
- формування економічної основи місцевого самоврядування.

Реалізація таких підходів дозволить:

- забезпечити спадкоємність виконавчої і законодавчих регіональних влад в інвестиційній політиці з розвитку економіки регіону;
- внести до законодавчих актів положення про стратегічні інтереси регіонів, що мають принципове методологічне значення, гармонізувавши (привівши у відповідність) регіональні інвестиційні орієнтири з національними;
- гнучко підходити до формулювання економічних і соціальних пріоритетів регіону, ґрунтуючись на історичному досвіді розвитку місцевості (грумади) та адаптації їх до конкретних етапів розвитку регіонального соціально-економічного планування.

Висновки. Інвестиційна діяльність на регіональному рівні забезпечує прогресивні структурні зрушення в економіці регіону, підвищує рівень її конкурентоспроможності та демонструє існуючі можливості і перспективи розвитку провідних кластерів регіону.

Наразі, у сучасних умовах посилення конкурентної боротьби, прискорення науково-технологічного прогресу, формування специфічних чинників зовнішнього середовища, що впливають на національні господарства, важливого значення для стійкого економічного зростання країни набуває регіональна державна інвестиційна політика, у контексті формування інноваційної моделі розвитку економіки.

Державним стратегічним завданням є максимальне спрощення процедури залучення інвестицій в регіони, запровадження сучасних форм партнерства влади та інвесторів, націлених на узгодження інтересів усіх сторін.

З метою більш рівномірного розвитку регіонів країни необхідно активізувати інноваційно-інвестиційну діяльність шляхом: орієнтації виробництва на потреби внутрішнього ринку; впровадження наукоємних технологій замість матеріало- та енергоємних; виробництва вітчизняних товарів замість імпорту товарів аналогічної групи; підвищення конкурентоздатності виробленої продукції тощо.

Подальшого дослідження потребує розширення меж аналізу факторів впливу на інноваційно-інвестиційний розвиток регіонів країни та визначення інструментів їх державного регулювання.

Список використаних джерел

1. Царенко М. О. Реалізація регіональних інвестиційних програм в Україні // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. – 3 (58). – С. 44-50.
2. Законом України «Про інвестиційну діяльність»/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/>.
3. Енергія розвитку / Інформаційний вісник мережі регіональних центрів з інвестицій та розвитку. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України. – березень 2013 р. – С. 48.
4. Звіт про результати діяльності Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України за 2012 рік. К. : – 2013. – С. 39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/upload/zvit_sait_0.pdf.
5. Новини регіону. Дніпропетровська обласна адміністрація – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.adm.dp.ua.